

Оригинални научни рад

УДК: 111.1:141.319.8

DOI: 10.7251/FLZB2001025S

Од кибернетичке антропологије до трансхуманизма: к новој филозофији будућности

Дамир Смиљанић¹

Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет

Сажетак: У ирילוу се размаирају моуће консеквенце шћо их за собом овлачи све већи уишицај нових шћехнолоија не само на људско делање нећо и на саму људску иророду. Тај ирренд у хуманисћичким наукама докуменћује размаирање вирћуелносћи као нове еиисћемичке маирице и иојава иррансхуманизма одн. иосћхуманизма као изазова за диоеићичко мишљење. Филозофија као метиаићеорија хуманисћичких наука мора да иосвети више иажње иим иенденцијама шћехнолошкој доба умесћо да рециклира сћаре анћироолошке и еиисћемолошке обрасце. Будућносћ иако иосћаје иројекати од енормној значаја за филозофију, а одређење иромене слике светиа и човека нови задаићак хуманисћичких наука. У конћекстиу разраде једне нове филозофије будућносћи акценати ће да буде на еиаблирању кибернетичке иарадиће у савременим наукама. Као иоследица иће иарадиће размаираће се иенденције у задњих иедесетћак иодина да се иројекћује слика човека који унаиурећен од сћирани најновијих шћехнолоија може да комћензује физичке и исихичке недосћаиће своје ирроде. Трансхуманизам је нови иоћлед на свети који оићворено ироиаира иоићреду да се човек унаиреди на иај начин и ииме иреодрази своје диће. Осћаје оићворено да ли ће иај ирренд бићи иозитћиван или ће се он можда иоказати као израз неке нове идеолоије.

Кључне речи: вирћуелносћ, кибернетичка анћироолоија, иррансхуманизам, иосћхуманизам, будућносћ.

1

dr_smiljanic@ff.uns.ac.rs

Лудвиг Фојербах [Ludwig Feuerbach] је 1843. године објавио спис под називом *Принципи филозофије будућности*. У том програмском спису немачки филозоф скицира, како то сам наслов јасно ставља до знања, изглед једне нове, будуће филозофије, уједно маркирајући принципијелне разлике између те филозофије и оне која јој је претходила. Филозофија будућности јасно је одвојена од филозофије прошлости у погледу тема и приступа. Она стоји у знаку афирмације човека, човека који се еманциповао од слике света формиране под утицајем идеје бога и других ауторитета, те у знаку примата материје над духом и чула над оним натчулним. У новијој историји филозофије с Фојербаховим именом повезује се заокрет од идеалистичког и спиритуалистичког начина размишљања к материјалистичком, антрополошком и интерсубјективном мишљењу. Човек заузима место бога, тело потискује дух, људска индивидуа почиње суштински да се поима као друштвено биће. И заиста, када се погледа начин како се развијала филозофска мисао у модерном времену, можемо констатовати да је Фојербах добро предвидео развој тенденција у оквиру савремене филозофије. Метафизика је од Фојербаховог времена све више у дефанзиви – довољно је узети у обзир критику што ју је претрпела у (нео)позитивизму и аналитичкој филозофији. Развила се филозофска антропологија, а упоредо с њом формирале су се дисциплине социјалне и културне антропологије, што говори у прилог интердисциплинарности приступа феномену човека. Напоследку, као контрапункт оној филозофији која апстрахује од социјалног контекста развила се критика идеологије, посебно у виду оне (нео)марксистичке (Марксова [Karl Marx] и Енгелсова [Friedrich Engels] критика капиталистичке економије, Франкфуртска школа, Хабермасова [Jürgen Habermas] теорија комуникативног делања итд.).

Од објављивања Фојербаховог списка прошла су готово два века. Шта се у међувремену догодило? Да ли су Фојербахове идеје још актуелне или је и његова „филозофија будућности“ застарела? Какве су данас тенденције духа времена и каква врста филозофије је одговор на стање (можда чак и кризу) људског духа? Од којих епистемолошких претпоставки полази савремена филозофија? У ком облику се данас заступа учење о човеку? Фојербах је сматрао да је задатак новијег времена „остварење“ и „очовечење бога“ – а то значи „преображај“

и „укидање теологије у антропологији“.² Данас имамо назнаке једног другог тренда – нека тако укратко гласи теза овог рада: *унапређење и објошворење човека – њреображај и укидање анђројолођије у кибернетџици*. Истина, и раније је човек покушавао да се приближи божанском биђу, али полако се стварају услови да се тај идеал и делимично оствари, док је он раније само апстрактно замишљан. Заговорници „новог мишљења“ предвиђају да ће припадници људског рода да превазиђу лимите што им их намеће њихова телесност и да ће можда чак да постану бесмртни – и макар у том погледу да се изједначе с боговима.

Излаз из старог „људског стања“ (*conditio humana*) види се у развоју и примени нових технологија, а ове ће у коначници да преобразе људско створење. Под утицајем нових технологија мења се и слика спољног света, одн. његова перцепција. Човек продире у нове, тзв. *вирђуелне светђове* што их сам креира. Али ту није крај приче. Техника заиста постаје усуд човека – али не онако како су то замишљали Хајдегер [Martin Heidegger] и други техно-скептици. Она не прети човеку као нека спољна сила, веђ постаје *састђавни гео* његовог телесног бивства. Постоји идеја (ако то није веђ нека фикс-идеја) да ће веђ у скорој будуђности да дође до симбиозе људског тела и техничких артефаката. Ламетријев [Julien Offray de La Mettrie] „човек машина“³ тако тек треба да постане, што значи да он још није остварен, како је то замишљао механицистички материјалиста пре скоро три века. Задатак овог рада јесте указивање на та два радикална аспекта једне *кибернетџичке анђројолођије*: на *вирђуелну сђварностђ* и (техничко) *ђодољшање човека*.

Од свог почетка у 40-им годинама прошлог века кибернетика је према мишљењу њеног оснивача Норберта Винера [Norbert Wiener] требало да постане нова парадигматска наука, током чијег етаблирања би дошло до продуктивног повезивања природних и друштвених наука.⁴ Поента кибернетичког мишљења је да се као главна одлика не само механичких (значи вештачки створених) система, него и оних живих, дакле органских система, препозна *самоређулација*. Сврха није

2 Упор. Ludvig Foerbah, *Principi filozofije budućnosti*, prevod Vuko Pavićević (Beograd: Kultura, 1956), § 1.

3 Žilijen Ofre de Lametri, *Čovek mašina*, prevod Dušan Nedeljković (Beograd: Kultura, 1955).

4 Винерово главно дело носи назив *Cybernetics or Control and Communication in the Animal and the Machine* (1948). Упор. Norbert Viner, *Kibernetika ili upravljanje i komunikacija kod živih bića i mašina*, prevod Nebojša Uzelac, Slobodan Janić (Beograd: ICS, 1973).

нешто споља одређено што би се тек требало имплементирати неком систему – напротив, овај већ као такав репрезентује *самоорјанизујућу* структуру, а то говори и у прилог његовој *комплексности*. Сам феномен живота одликује се кроз *рекурзивне процесе, аутореференцију и самоуправљање*. У току наредних деценија кибернетика се развила у разним правцима и на тај начин потврдила свој изразито интердисциплинарни карактер (тако се кибернетичким проблемима баве механика, биологија, неурофизиологија, информатика, теорија игара, социологија, теорија система итд.).

У својој обимној историјској студији *Кибернетичка антропологија* (2003) немачки теоретичар културе и медија Стефан Ригер [Stefan Rieger] даје приказ устоличења – можемо слободно рећи – *кибернетичке парадигме* у савременој науци одн. култури.⁵ Ова студија уједно у главним цртама представља – како је то назначено у поднаслову студије – *историју виртуелности*. Главна интенција Ригерове студије је да се антропологија прикључи на кибернетику у смислу учења о самоуправљању (ово задње, наравно, не треба да се схвати у политичком смислу) и на тај начин дискурзивно преобрази – последица тога је конституисање једне кибернетичке антропологије.

Овде ћу само укратко уз помоћ Ригеровог приказа да скицирам главни ток развоја ове сложене епистемичке матрице што повезује различите области истраживања човека и машина, живих и неживих система.

Као што је већ речено, кибернетика је својевремено наступила као дисциплина која је требала да превазиђе све већи јаз између природних и друштвених наука. Зато је Винеров кључни концепт саморегулације одн. самоуправљања требао да буде применљив како на живе (органске), тако и на неживе (вештачке) системе, како то стоји и у поднаслову његовог главног дела из 1948. године. Поента је била да се осмисле компутациони системи који функционишу на интерној логичкој обради података и без укључивања људског фактора у операције система, дакле, да у извесном смислу машина буде препуштена самој себи. Како би се развили што ефикаснији технички системи било је потребно да они „науче“ нешто од оних живих – пре свега процес *чулног оцажања* као начин оријентације живих бића у свом окружењу постаје изазов за кибернетичаре: како да се продуктивно споје идентификација репродуцибилних

5 Stefan Rieger, *Kybernetische Anthropologie. Eine Geschichte der Virtualität* (Frankfurt a. M.: Suhrkamp, 2003).

садржаја и њихова перцепција. У склопу тога било је неопходно „обучити“ системе у препознавању облика и мустри датих у опажању и њиховом „превођењу“ на компутабилни „језик“ машине. Поред кибернетике и информатика је имала интерес на решавању тог проблема.

Како би указао на антрополошку димензију овог проблема, Ригер у игру дискурса уводи појам *фанџазије*. У ту сврху позива се на више аутора: на класика филозофске антропологије Арнолда Гелена [Arnold Gehlen], представнике гешталт психологије и посебно на немачког филозофа мађарског порекла Мелхиора Палађија [Melchior Palágyi] и на његов концепт *витаалне фанџазије*. Начин како човек координира своје телесне покрете и како барата инструментима и медијима посредован је – штавише, омогућен је захваљујући његовој способности *замисљања њокреџа*. Све што човек замисли, дакле што дословно виртуелно антиципира у својој фантазији, он уме да спроведе у дело – или макар да покуша да то учини. У знаку виртуелности људско биће може да се одреди као *animal symbolicum* (Ернст Касирер [Ernst Cassirer]), затим као биће које се сналази у свету путем комбиновања *џред-виђања* и *џре-виђања* и своје радње изводи на бази *расџеређења* (Гелен), биће што је способно да дела према „сликовном *наџрџу*“, нпр. у преузимању реалних (социјалних) и фиктивних (глумачких) рола (Хелмут Плеснер [Helmuth Plessner]), биће што се у свом окружењу сналази захваљујући својој (*вирџуелној*) *фанџазији* (Палађи, Ханс Кунц [Hans Kunz]) – напослетку и као својеврсни *homo cyberneticus*, биће које неће једноставно себе прилагођавати својој техници, већ што ће унапређивати и даље развијати своју технику према могућностима којима располаже управо захваљујући својој виталној фантазији. Дакле, све више виртуелност постаје главна црта човековог одређења, а антропологија се издваја као дисциплина која би могла да се продуктивно укрсти с кибернетичким наукама. Или како то Ригер каже: „Дакле, током те универзализације антрополошког човек се промовише у ону инстанцу која собом и другима управља у медију слике, што свој основ има у том опхођењу са сликама.“⁶ За Ригера се овде пружа шанса и за продуктивно укључивање *џеорије медија* у контекст синхронизације кибернетике и антропологије – она не би требало да буде ограничена на пуку дескрипцију медијално посредованих садржаја нити на хипер-критику њихове

потенцијалне идеолошке детерминисаности, него да се обликује у контексту теорије опажања и одношења према свету. И једно и друго – опажање и однос према свету – одувек се одликовало карактером *медијалности*.⁷

Какве последице такав поглед на живи свет има по схватање човека? Не ону што се обично наводи као тобоже реализована у технолошком добу: „нестанак“ или „смрт човека“. Пре би се могло рећи да се човек (поново?) поима као *самоуправљач*, онај ко наспрам раније одређених идентификацијских матрица у облику различитих слика о човеку сâм узима ствар у своје руке и управља процесом сопственог обликовања (обликовања према слици што ју је пројектовао о себи, слици о себи, свом сопству). Ради се о процесу *формирања* човека и његовим могућим *медијима* – управо тиме треба да се бави кибернетичка антропологија. Тај процес није ограничен само на оно видљиво и простор у којем се показују видљиве ствари. И *кибер-простор* (енгл. *cyberspace*) постаје извориште и стедиште нових слика о човеку. Ради се о виртуелном простору у који се човек укључује путем стимулације својих чула техничким средствима, нпр. оптичким помагалима као што су специјалне наочари, каците (*Oculus Rift*, *Oculus Go*) или *Head-Up* дисплеј. Од видео игара преко симулације лета као фазе обуке данашњих пилота до виртуелног шопинга или туризма и виртуелног инсценирања медијских догађаја, на делу је конфронтација човека с новим видовима стварности, до сада непознатим, па ће бити потребно време да се људска перцепција привикне на ове нове просторе (сходно тези Валтера Бењамина [Walter Benjamin] да нови медији (као некад филм) преузимају функцију прилагођавања опажајног апарата на новонастале ситуације и задатке што настају у технички сложенијим околностима⁸). Оставимо по страни питање, не култивисе ли се тиме нека врста ескапизма од „праве“ стварности и њених проблема.

Ако су већ код теоретичара медија попут Маршала Меклуана [Marshall McLuhan] медији замишљени као „човекови продужци“,⁹ шта тек онда рећи о идеји да се тај процес радикализује и да човек стекне способност да себе у це-

7 Ригер на примеру *кинематографије* показује како је преко посебног медија као што је филм могуће преиспитати *временске* структуре људског опажања. Упор. *ibid.*, 135–146.

8 Упор. Walter Benjamin, „Уметничко дело у веку своје техничке репродукције“, у: Walter Benjamin, *Eseji*, превод Milan Tabaković (Београд: Nolit, 1974), 114–149, посебно одељак III: 120–121.

9 Класичну формулацију та идеја нашла је у његовом класику из 1964. године, *Understanding Media: The Extensions of Man*. Упор. Maršal Makluan, *Poznavanje opština - čovekovih produžetaka*, превод Slobodan Đorđević (Београд: Prosveta, 1971).

лини унапреди одн. усаврши. Управо та идеја данас спада међу оне које се најконтроверзније дискутују у многим наукама, али и широкој јавности – напослетку, што се разуме само по себи, и у филозофији. Има већ више од пола века да се почео формирати читав један поглед на свет у којем човек почиње да мења самог себе, али не путем неких нових идеологија – ако изузмемо могућност да је тај поглед сâм по себи нека врста идеологије – већ захваљујући новим технологијама: путем генске терапије, уграђивањем чипова у тело, допинговањем мозга, надоградњом екстремитета, речју: својеврсном фузијом живе материје и технике чије размере и домете није могао да предвиди ни визионар попут Ламетрија. Тај покрет је добио назив *трансхуманизам*. Његови репрезенти долазе из различитих струка и сфера деловања, али сви они деле идеју да бити човек значи *хити више од њога*. Разне визије, мање или више (не)реалне идеје и ентузијастичне памфлете можемо наћи код аутора као што су Роберт Етингер [Robert Ettinger], Ханс Моравец [Hans Moravec], Ф. М. Есфандијари [F. M. Esfandiary], Рејмонд Курцвајл [Raymond Kurzweil], Макс Мор [Max More], Наташа Вита-Мор [Natasha Vita-More], Френк Џ. Типлер [Frank J. Tipler], Џулијан Савулеску [Julian Savulescu] и многи други. Многима њихове замисли делују као пука научна фантастика или наивна вера у технолошки напредак – неки их сматрају пионирима новог људског доба, други занесењацима или гласницима једне нове опасне идеологије. Независно од тога који став ћемо заузети према трансхуманистима, не може се оспорити да је он велики изазов и за промишљање у филозофији.

У моменту је трансхуманизам више израз животног или временског осећаја него јасно артикулисана (филозофска) теорија. Свакако да свака идеја која претендује да постане нови поглед на свет на свом почетку нема још изражен висок степен јасноће, па су неспоразуми око тога шта нам она жели рећи у извесном смислу предодређени. Иако трансхуманизам има филозофске импликације – а у још већој мери су консеквенце што их можемо наслутити из овакве слике света филозофског карактера – , он још није добио свој потпуно јасно артикулисан филозофски изглед. Разлог томе је и тај што већина оних што заступају тај став уопште нису филозофи по својој вокацији: Курцвајл је један од водећих људи корпорације *Google LLC* (између осталог и изумитељ једне врсте синтисајзера!), Моравец је експерт на

пољу роботике, као пионир крионики Етингер је био природњачки образован, космолог Типлер заступа контроверзну тезу о „финалном антропичком принципу“ итд. Не чуди да је управо код ових представника највише изражен „техно-ентузијазам“ који би код неког филозофа био скривен под велом стрингентне аргументације.

Међутим, проблем лежи и у самом појму – јер у зависности од тога како да се разуме пропорција између акцентуирања оног техничког (кибернетичког) и оног антрополошког префикс ‚транс-‘ може да буде замењен једним другим префиксом, наиме, префиксом ‚пост-‘ или пак да се израз ‚трансхуманизам‘ спецификује додавањем одређеног предиката. О *постхуманизму* у ужем смислу је реч када се од даљег развоја људског рода очекује „побољшање“ путем техничких интервенција или надоградњом тела машинским елементима (било оном спољашњом или оном унутрашњом), дакле, када је реч о „трансформацији“ човека; у случају *постхуманизма* ради се пре о превазилажењу фиксних представа о „суштини“ људске природе као наслеђу „староевропског“ хуманизма, где технолошки преображај не игра толико важну улогу – овај се види неутрално или чак и критички, с обзиром на могућност идеолошке злоупотребе технологије, а представници постхуманистичког мишљења једним делом долазе из традиције критичке теорије друштва и постструктурализма, тако да би та врста постхуманизма могла да се означи као *критички постхуманизам*; негде између трансхуманизма и критичког постхуманизма позиционира се *технолошки постхуманизам* којем није стало толико до могућности преображаја човека, колико до указивања на развој вештачке интелигенције која ће у једном тренутку историјског развитка претећи и надјачати ону људску (независно од тога да ли ће се то видети позитивно – као што то чини нпр. Реј Курцвајл – или негативно – као Ник Бостром [Nick Bostrom]¹⁰).¹¹ Могуће су и неке друге „мешовите“ форме, као што је *мешовит хуманизам* (заступају га Хаиме дел Вал [Jaime del Val] и Штефан Лоренц Зоргнер [Stefan Lorenz Sorgner]), сло-

10 Ray Kurzweil, *The Singularity Is Near: When Humans Transcend Biology* (New York et al.: Viking Penguin, 2005); Nick Bostrom, *Superinteligencija. Putevi, opasnosti i strategije*, prevod Goran Rujević (Novi Sad: Akademska knjiga, 2018).

11 Упор. овакву спецификацију становишта у: Janina Loh, *Trans- und Posthumanismus zur Einführung* (Hamburg: Junius 2018), 11–14. Упор. такође приказ разних подврсти трансхуманизма у: Виктор Радун, *Трансхуманизам: Будућност без људи. Објава натчовека и завера трансхуманизма* (Београд: Пешић и синови, 2018), 165–167.

женија форма која покушава да надиђе једностраности трансхуманистичког и (критичког) постхуманистичког мишљења, уједно прихватајући неке њихове кључне поставке (примат технологије и превазилажење хуманистичке парадигме).¹²

Највише провокација је ипак изазвао трансхуманизам са својим идејама проширења људских когнитивних и физичких капацитета, фузије људског тела с техником (у виду имплантирања чипова, уградње сензора за изоштравање чулних способности или надомештање оних оштећених, конструкције егзоскелета, употребе протеза итд.), емулације људског мозга (пребацивање „људског духа“ на компјутер – тзв. *Mind Uploading*),¹³ евентуалног достизања бесмртности (нпр. замрзавањем тела у склопу крионичких процедура – или макар оне виртуелне у дигиталном простору) *etc.* Чини се да оно што је некад замишљано само у оквиру литерарне научне фантастике одједном постаје стварност – ‚*Realizing Science Fiction*‘ постаје слоган једне нове техно-еуфоричне генерације којој је више стало до техничке реализације својих пројеката него до пуког фантазирања у домену теорије. Није спорно да такав активизам претпоставља једну другу слику свету од оне доминантне у новом веку, па чак и у модерни – а ако и не полази од ње, он ће је свакако створити одн. утицати на њену појаву захваљујући биотехничким иновацијама што ће их спровести у дело. Отуда ће филозофска антропологија провокацију трансхуманизма морати да схвати као изазов за сопствено позиционирање у новонасталим (тачније: новонастајућим) околностима, евентуално и за самокоректуру. Да ли се овде ради о прекиду с великом хуманистичком традицијом, која посебно доминира у западном свету, и неком новом почетку – или ипак о даљем наставку те традиције, али с другачијим предзнаком, дакле о успостављању неке врсте континуитета с пређашњим развојем? У сваком случају, филозофска антропологија у добу трансхуманизма неће више изгледати онако као у Фојербахово време. Кључно ће бити да ли појам побољшања или напредовања треба узети као антрополошки егзистенцијал или као индицију за погрешно разумевање човекове природе. Да ли нам

12 Упор. њихов заједнички манифест Jaime del Val, Stefan Lorenz Sorgner, *A Metahumanist Manifesto* (2010). Приступљено 3. маја 2020, <https://metabody.eu/wp-content/uploads/2016/02/A-METAHUMANIST-MANIFESTO.pdf>

13 Ово се већ дешава на граници с технолошким постхуманизмом.

предстоји ново ренесансно доба¹⁴ или неко ново варварство? Хоће ли ново доба да изнедри „натчовека“ или само технички преображену рационалну животињу (*animal rationale*) на коју је „накалемљен“ комплексни технички апарат? Или ипак нешто треће – можда *андроида* као правог *човека машине*?¹⁵ Док не нађемо одговор на та питања, мораћемо да се задовољимо фантазијама каквим нас свакодневно обасипа популарна култура у виду *SciFi* прича одн. романа, стрипова, холивудских блокбастера о супер-херојима, телевизијских серија итд.

Ако се после ове скице кибернетичке антропологије и транс- одн. постхуманистичких спекулација вратимо на почетак овог рада и дијагнозу будућности што ју је својевремено дао Фојербах, онда видимо како је његов апел за радикалним промишљањем слике човека о самом себи био оправдан и како би га ваљало обновити – али, наравно, узимајући у обзир садашњу ситуацију. Проблем преображаја човека као тема једне кибернетичке антропологије и погледа на свет као што је трансхуманизам показује нам у ком правцу ће да се развија филозофија будућности. Само што проблеми који се тиме отварају превазилазе хоризонт традиције што га је детектовао сензуалиста и материјалиста Фојербах наспрам идеалиста и спиритуалиста попут Хегела [G. W. F. Hegel] – такав *човек* је по Фојербаху био *без будућности*. Међутим, шта ће бити ако се обистине трансхуманистичке фантазије? Да ли нас онда можда чека *будућности без човека*?

Ова питања ће намерно остати без одговора у овом раду, не само зато што он има чисто пропеедентички карактер. Како би се дао одговор на та питања потребно је не само консултовати обимнију литературу – неопходно је промислити кључне појмове у хоризонту филозофске антропологије и њене кибернетичке трансформације, а можда ће бити потребно и формулисати нове филозофске појмове. Задатак овог рада био је зато само да припреми терен за темељније промишљање приказане тематике, а у сврху њене адекватне обраде биће евентуално неопходно напустити стазе што су их у својим теоријама филозофској

14 Занимљиво је да је у доба ренесансе упоредо с многим техничким изумима промовисана нова слика човека. Пример Леонарда [Leonardo da Vinci] показује како је у једној особи могао да буде сједињен уметник с техничарем, визионар с практичарем. Да ли онда малопре наведени Курцвајл инкорпорира неки нови тип проналазача-визионара? Или ипак само његову бледу копију?

15 Идеја вештачког човека је била још страна Ламетрију, радикалном материјалисти из XVIII века.

рефлексији човекове природе отворили представници модерне филозофске антропологије.

Литература

Benjamin, Walter. „Umetničko delo u veku svoje tehničke reprodukcije“, у: Walter Benjamin, *Eseji*. Prevod Milan Tabaković. Beograd: Nolit, 1974, 114–149.

Bostrom, Nick. *Superinteligencija. Putevi, opasnosti i strategije*. Prevod Goran Rujević. Novi Sad: Akademska knjiga, 2018.

de Lametri, Žilijen Ofre. *Čovek mašina*. Prevod Dušan Nedeljković. Beograd: Kultura, 1955.

del Val, Jaime, Stefan Lorenz Sorgner. *A Metahumanist Manifesto* (2010).

Приступљено 3. маја 2020, <https://metabody.eu/wp-content/uploads/2016/02/A-METAHUMANIST-MANIFESTO.pdf>

Foerjebah, Ludvig. *Principi filozofije budućnosti*. Prevod Vuko Pavićević. Beograd: Kultura, 1956.

Kurzweil, Ray. *The Singularity Is Near: When Humans Transcend Biology*. New York et al.: Viking Penguin, 2005.

Loh, Janina. *Trans- und Posthumanismus zur Einführung*. Hamburg: Junius, 2018.

Makluan, Maršal. *Poznavanje opština – čovekovih produžetaka*. Prevod Slobodan Đorđević. Beograd: Prosveta, 1971.

Радун, Виктор. *Трансхуманизам: Будућности без људи. Ојава најчовека и завера њрансхуманизма*. Београд: Пешић и синови, 2018.

Rieger, Stefan. *Kybernetische Anthropologie. Eine Geschichte der Virtualität*. Frankfurt a. M.: Suhrkamp, 2003.

Viner, Norbert. *Kibernetika ili upravljanje i komunikacija kod živih bića i mašina*. Prevod Nebojša Uzelac, Slobodan Janić. Beograd: ICS, 1973.

From cybernetical anthropology to transhumanism: Towards a new philosophy of future

Damir Smiljanić

University of Novi Sad, Faculty of Philosophy

Abstract: *In this article the author is considering the potential consequences implicated by the increasing influence of new technologies on both human actions and the very nature of the human-kind. This trend in humanities is documented in considering virtuality as a new epistemic matrix and the rise of transhumanism as a challenge for bioethical thinking. Conceived as a metatheory of humanities philosophy should be obliged to pay more attention to these tendencies of the contemporary technological era instead of recycling outdated anthropological and epistemological patterns. In this way, the future becomes a project of enormous relevance for philosophy whereas the ascertainment of the change in self-reflection of man becomes the new task of humanities. In the context of the elaboration of a new philosophy of future the emphasis will be placed on the entrenchment of the cybernetical paradigm in the field of contemporary sciences. The tendencies in the last fifty years towards a new vision of human nature, according to which a technologically enhanced human being could compensate for the physical and psychical shortcomings of his nature, will be considered as a consequence of this paradigm. Transhumanism is a new weltanschauung that outright propagates the idea of human enhancement i. e. transformation of human nature by new technologies. It remains open whether this trend will be positive or whether it may be unmasked as a manifestation of some new ideology.*

Keywords: *virtuality, cybernetical anthropology, transhumanism, posthumanism, future.*